

[B] **EEN ONTLUISTEREND BEELD VAN GODS EIGEN LAND. GEERT MAK IN AMERIKA**

Negen jaar geleden verraste de Nederlandse historicus en journalist Geert Mak met zijn monumentale “verslag” over de geschiedenis van Europa in de twintigste eeuw (*In Europa. Reizen door de twintigste eeuw*, 2004). In dat boek verbond hij de geografische reis door Oost- en West-Europa systematisch met een markante historische gebeurtenis, gecontrasteerd door gesprekken met mensen die vandaag op die plekken leven en die vaak, maar niet altijd, volslagen onwetend bleken te zijn over de tragedies en heroïsche gebeurtenissen uit het verleden. Ook in dit nieuwe boek werkt hij op een drieledig stramien: in de eerste plaats herneemt hij het genre van de Amerikaanse *road novel*, een benadering waar het gevarieerde en weidse landschap van de Verenigde Staten als het ware toe uitnodigt; ten tweede verwijst hij, net als in zijn Europaboek, telkens naar de historische achtergrond van de plaatsen die hij bezoekt, een beetje zoals Michel Foucault door middel van de “archeologie” de hedendaagse samenleving beter probeert te begrijpen; en ten derde tracht hij een halve eeuw later min of meer getrouw de reis te herhalen die de auteur John Steinbeck in het voorjaar van 1960 met zijn poedel Charley door hetzelfde Amerika gemaakt had (*Travels with Charley. In Search of America*, 1962).

Over dit derde niveau, dat andere Steinbeckkenners en literaire critici Mak al voorgedaan hadden, kunnen we kort zijn, omdat veel van de details toch vooral de Steinbeckfans zullen interesseren, maar ook omdat al gauw uit de vergelijking tussen Steinbecks reisverhaal en zijn dagboeken blijkt dat de grote auteur meer dan eens een loopje genomen heeft met de waarheid, bijvoorbeeld wanneer hij plaatsen beschrijft waar hij gewoon niet geweest kan zijn of zich gesprekken en ontmoetingen “herinnert” die louter praktisch onmogelijk hebben kunnen plaatsvinden. Dat is uiteraard het privilege en de dichterlijke vrijheid van de literator en vormt op zich een boeiend academisch onderzoeksthema, maar dat staat haaks op de uitdrukkelijke doelstelling van Geert Mak in dit boek.

De Main Street van de Californische stad Salinas, waar John Steinbeck werd geboren. De straat en de stad kwamen in verschillende van zijn boeken terug.

De auteur heeft niet alle vijftig staten van de VS bezocht, maar is er wel in geslaagd in het spoor van Steinbeck vanuit Sag Harbor in New York via Connecticut, Massachusetts, Vermont en New Hampshire tot in Maine te reizen, dat wil zeggen door het grootste gedeelte van New England. Vandaar trok hij via Canada naar Detroit en van Detroit via Chicago en Wisconsin recht naar het Westen tot Minnesota, het Amerika van de grote industriële revolutie dat intussen als de *rust belt* (het spoor van de vele tot schroot herleide fabrieken) berucht geworden is. Van Minnesota gaat het dan via North Dakota, Montana en Washington, het land van de grote vlakten, de cowboys en de bergen naar Seattle aan de Westkust. Hij volgt deze prachtige kust tot in Monterey, Californië, en trekt door de woestijn naar Arizona en Texas, om ten slotte in het zwaar geteisterde New Orleans, Louisiana, te eindigen.

Voor wie een beetje vertrouwd is met de traditionele Amerikaanse folksong klinkt deze opsomming als een ballade van Woody Guthrie, dat wil zeggen een lofzang op de verscheidenheid van dit continent en vooral op de mensen die dit land groot gemaakt hebben: *This land was made for you and me*. Het is vanuit het verleden van deze droom en de nostalgie ernaar dat we dit boek moeten lezen. John Steinbeck begon te vermoeden dat het Amerika dat hij had leren kennen en beschreven al aan het begin

van de jaren zestig aan het verdwijnen was. Geert Mak constateert het niet altijd even fraaie resultaat van deze evolutie van een pioniersland, *home of the brave and land of the free*, naar een postmoderne, postindustriële samenleving die nog wel krampachtig met God en de Vlag zwaait, maar haar kinderlijke zelfzekerheid verloren heeft. Dit boek maakt duidelijk dat die droom ook al in de jaren vijftig meer mythe dan werkelijkheid was en dat een nuchtere en geïnformeerde kijk op de ware geschiedenis van de Verenigde Staten er toch beduidend anders uitziet, zeker voor de afstammelingen van de autochtone bewoners (*native Americans, first Peoples*) die wij onterecht "Indianen" noemen, voor de zwarten en andere niet-blanke minderheden en ook voor de miljoenen *rednecks*, langdurig werklozen en aanhangers van de Tea Party Movement en andere conservatieve organisaties die een dergelijk ontluisterend beeld van "Gods eigen land" als subversief en on-Amerikaans verwerpen en desnoods met geweld bestrijden, in eigen land en overal ter wereld waar de VS bedreigd worden.

Toch blijft ook voor Geert Mak die droom overeind, want naast de onderdrukking van de Amerikaanse zwarten beschrijft hij ook de unieke Burgerrechtenbeweging van Martin Luther King en Malcolm X, naast een evocatie van het machismo van vele "echt Amerikaanse" mannen herinnert

hij ons aan het succesrijke feminisme dat de minderwaardige positie van de vrouw in dit land (bijna) opgeheven heeft en aan de permanente strijd van vrijdenkende burgers tegen het obscurantisme van de fundamentalistische predikanten.

Hij neemt echter geen blad voor de mond wanneer hij de toenemende “openbare armoede” (*public poverty*) beschrijft en aanklaagt: “Volgens de meeste economen komt een land vroeg of laat ernstig in de problemen wanneer de staatsschuld stijgt tot boven de 90 procent van het bruto nationaal product. Zo’n land moet dan zoveel energie steken in rente en aflossing, dat er nauwelijks ruimte overblijft voor groei en modernisering. In sommige Zuid-Europese schuldenlanden is dat al het geval. Amerika begint zo’n omslagpunt eveneens te benaderen. Het is het gevolg van een campagne tegen de publieke zaak en het openbaar bestuur in zijn algemeenheid, die al sinds de jaren tachtig gaande is.” Dat deze campagne samengaat met een bijzonder intense vorm van machtspolitiek en een ongenadige strijd tussen de leidende clans in Washington en de hoofdsteden van de grote staten is niet verwonderlijk, maar wel beangstigend, zowel voor de Amerikaanse burgers zelf als voor ons in de rest van de wereld, die nog steeds naar de VS opkijken en er op zoveel manieren van afhankelijk zijn.

En toch is dit, ondanks de sombere vooruitzichten, geen kroniek van een aangekondigde Amerikaanse dood, maar een gedetailleerde momentopname van een historisch uniek nationaal en internationaal project dat op zijn grenzen gebotst is, maar het volgens de auteur en de politicoloog Paul Kennedy nog niet voldoende beseft. Beide observatoren houden het antwoord op de vraag open, of de leiders en de bevolking van de Verenigde Staten deze realiteit op tijd zullen inzien en aanvaarden, om op basis van hun beste tradities maar met minder illusies opnieuw te beginnen.

LUDO ABICHT

GEERT MAK, *Reizen zonder John. Op zoek naar Amerika*,
Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen, 575 p.